

stukken dezelfde gegevens hem onthouden worden. Daar nauwelijks verwacht kan worden het hier gebodene nog eens herdrukt zal worden in volgende publicaties die door de auteur reeds aangekondigd worden, dreigt blijvend een splitsing van de reeks te ontstaan op grond van een in het geheel niet ter zake doend criterium.

H. E. v. G.

- 1) Gedateerd Parijs 1968, doch verschenen in 1970.
- 2) Wel te onderscheiden van de gewone Monnaie die de munten leverde, toenmaals gevestigd in de Marais.
- 3) De door de auteur meermalen herhaalde bewering dat de vrij talrijke penningen gesignd met een enkele D afkomstig zijn van J.-B. Dufour moet op een vergissing berusten: het Londense hs. geeft daarvoor geen enkele aanwijzing, terwijl de bewaarde rekeningen Delahaye als maker aanwijzen (RN 1888, p. 319).
- 4) In de door Jan Goeree in 1712 gepubliceerde Nederlandse vertaling zijn deze gravures van Ertinger weer terugvergroot op het formaat van 70 mm, waaruit Van Loon soms weer geput heeft.
- 5) Zo wordt een ontwerp voor een penning die Bernard in 1688 uitvoerde, toegeschreven aan De Tourreil die pas in 1694 lid werd (tableau récapitulatif 3).
- 6) Blz. 605 noot 3 (verwijst naar de Inleiding, waar hierover echter niets staat).
- 7) De in het hs. voorkomende ontwerpen van jetons blijven hier buiten beschouwing.
- 8) Opvallend is dat alle penningen betreffende de jaren 1680-1686 ontbreken.

EEN UTRECHTSE BROODPENNING VAN HILDESHEIM

In de verzameling munten en penningen van het Historisch Museum der stad Utrecht bevindt zich een vierkant eenzijdig geelkoperen loodje, voorzien van 4 instempelingen, t.w. in het midden een op het Utrechtse wapen gelijkend wapen, links en rechts boven in verdiepte ovalen „3” en „P” en onder het wapen in een verdiepte rechthoek het jaartal 1797. In de catalogus van het Centraal Museum¹ staat

deze penning op bladzijde 506, bij de afdeling XI Armwezen onder nr. 3184 vermeld als een broodloodje van de stad Utrecht. Het is niet bekend of men bij de toewijzing van dit stuk aansluiting heeft gezocht aan het standaardwerk van L. Minard-van Hoorebeke², die in het tweede deel van dit werk op pagina 235 dezelfde penning onder nr. 442 eveneens als stadsbroodpenning van Utrecht beschrijft. Het omgekeerde is ook mogelijk, Minard kan deze penning in het museum in Utrecht hebben gezien, en haar op grond daarvan aan Utrecht hebben toegewezen. Hoe het ook zij van Minard weten wij, dat hij niet altijd even zorgvuldig is te werk gegaan, hoewel hij over het geheel genomen een nog steeds zeer bruikbaar boek heeft geschreven. Voor het Utrechtse museum echter doet het wat vreemd aan, dat men zo voetstoots deze penning als een Utrechts loodje heeft geaccepteerd. In de eerdere genoemde catalogus wordt al vermeld, dat het „Utrechtsche stadswapen verkeerd is gearceerd”.³ Men vermeldt dan verder – onder verwijzing naar het 10e vervolg op Van Loon's Historiepenningen – dat in Amsterdam in 1789 en volgende jaren broodloodjes werden gebruikt en schrijft dan „Blijkbaar zijn in die jaren ook dergelijke loodjes uitgegeven door het Utrechtsche stadsbestuur, hoewel daarvan niets bekend is.” (cursivering van mij B.). Een wel zeer wankel basis voor een juiste toewijzing. Voegen wij daarbij het op de penning voorkomende „duitse” wapenschild en de omstandigheid, dat het gehele aanzien van het onderhavige stuk zeer on-Nederlands aandoet, dan had enige argwaan en enig nader onderzoek destijds hier wel op zijn plaats geweest. Dit onderzoek had kunnen uitwijzen, dat reeds in 1855 deze stukken door H. Ph. Cappe⁴ waren geïdentificeerd als *Thorzeichen der Hildesheimer Neustadt*.

Nu zeer recent een weliswaar jonge doch toch bekwaam Duitse muntenhandelaar deze stukken in veilingcatalogi⁵ op grond van de vermelding in de Utrechtse catalogus als broodpenningen van Utrecht heeft geklasseerd lijkt de tijd gekomen deze fout eens en voor al uit de wereld te helpen.

← Afb. 4.

Vrede van Aken 1668: penning door J. Mauger (voor 1702) en herziene keerzijde door J. Le Blanc (na 1702).

Afb. 5. →

Troonbestijging 1643, door J. Mauger.

Zoals zovele Duitse steden zijn ook in Hildesheim *Thorzeichen* in gebruik geweest en wel roodkoperen ronde stukken met Romeinse of met Arabische cijfers en met het jaartal 1609 voor de Altstadt en geelkoperen vierkante stukken met het jaartal 1771 of 1797 voor de Hildesheimer Neustadt. Ons „Utrechtse broodloodje” nu behoort tot de laatstgenoemde serie. De „P”, welke rechts boven op het loodje voorkomt is niet de afkorting voor pond (brood) maar voor Pferde. Van 1771 is slechts het loodje voor wagens bespannen met 3 paarden bekend, van 1797 die voor 2, 3 en 6 paarden (Cappe nrs. 1075 t/m. 1078, alsmede afbeelding 210 op plaat XIX van nr. 1076).

Ook het nieuwe standaardwerk over de munten van Hildesheim van Buck en von Bahrfeldt⁶ vermeldt deze *Thorzeichen* onder nr. 634 voor de Altstadt en onder nr. 635 voor de Neustadt. In dit werk is het loodje voor 3 paarden van 1771 afgebeeld.

F. J. Bingen

- 1) Centraal Museum Utrecht. *Catalogus van het historisch Museum der stad, Utrecht* 1928.
- 2) L. Minard-van Hoorebeke, *Description de méreaux et autres objets anciens des gildes et corps de métiers, églises, etc.*, Gand 1877/1879.
- 3) Dit is niet juist; het wapen is juist, n.l. rood, gearceerd. Het Utrechtse wapen is echter (heraldisch) geschuind van rechts boven naar links onder; het op de onderhavige stukken voorkomende wapen is geschuind van links boven naar rechts onder.
- 4) Heinrich Philipp Cappe, *Die münzen der Stadt und des Bisthums Hildesheim*, Dresden 1855.
- 5) Kölner Münzkabinett (Tyll Kroha & Dr. G. Brockmann OHG), *Auktion* 4, 12/13 Desember 1969, Nrs. 606/607 2 P und 6 P 1797; *Auktion* 5, 9/11 April 1970, Nrs. 843/844 3 P 1771 und 3 P 1797.
- 6) Heinrich Buck und Max von Bahrfeldt, *Die Münzen der Stadt Hildesheim*, Leipzig 1937.

EEN MUNT VONDST IN DE 18e EEUW

In de vergadering van de Zutphense schepenbank, gehouden op de 11e juni 1732, stelde

de presiderende burgemeester zijn mede-regenten in kennis van het feit, dat bij het uitbreken van een muur in een oud huisje in de Bornhovestraat gevonden was „een potjen, waerin seven en twintigh stukjes goudt en veertigh stukjes silver gelt”. Het was een woninkje dat toebehoorde aan het Bornhof, een van de middeleeuwse gestichten in het centrum van de stad, en het geld was aangetroffen „in de aerde onder de haerdstede”.

Na ampele deliberatie besloot de magistraat, dat het potje met de kostbare inhoud naar het stadhuis behoorde te worden gebracht en daar tot nader order door een der stadssecretarissen zou worden bewaard.

Of men gemeend heeft dat er zich nog recht-hebbenden zouden aanmelden, blijkt niet, maar ruim een half jaar later vond het stadsbestuur de termijn van bewaring lang genoeg en oordeelde dat het gevondene, „als zijnde aen de stad vervallen”, aan de stedelijke overrentmeester ter hand moest worden gesteld en „voor extraordinaris ontfang” geboekt.

Het ligt voor de hand dat de rentmeester, met het oog gericht op zijn jaarbudget, de oude geldstukken trachtte om te zetten in gangbare munt, maar dat wilde niet zo aanstonds lukken. In de schepenvergadering van 19 maart 1734 werd gerapporteerd, „dat alhier bij de silversmeeden, noch anders, niet konden worden vercocht off te gelde gemaekt sodane oude goude en silvere specien” als men twee jaar tevoren gevonden had; blijkbaar wisten de Zutphense zilversmeden er geen raad mee. „Haer Edele en Achtbaere” vonden daarom goed de penningen aan de eerstvolgende reizende bode naar Den Haag mee te geven om ze „in Hollandt nae derselver waerdije” te verkopen. Aldus geschiedde, en de opbrengst beliep zes en zeventig guldens en zeventien stuivers (!), die aan de stedelijke kas ten goede kwamen. De overrentmeestersrekening over 1734 ontbreekt helaas, zodat niet meer valt na te gaan of dank zij dit buitenkansje het stedelijk boekjaar, eindigend op 1 april 1735, met een batig saldo kon worden gesloten.

M. M. Doornink-Hoogenraad